

บทที่ 2

เอกสารและผลงานที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาบริบทของพื้นที่และสถานการณ์ในตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ในด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับตำบลเสม็ดได้

2.1.1 ประวัติความเป็นมา

ตำบลเสม็ดได้ มีสภาพพื้นที่แต่เดิมคือตำบลเสม็ด มีลักษณะเป็นป่าชายเลนทำให้เกิดดินเปรี้ยวเป็นส่วนมาก สภาพพื้นที่เป็นที่ลุ่มเหมาะแก่การทำนาและทำสวน แต่การผลิตข้าวยังมีผลผลิตต่ำมากเพราะดินเปรี้ยว จุดเด่นที่สำคัญคือในเขตพื้นที่ตำบลเสม็ด ก็คือจะมีต้นเสม็ดขึ้นตามป่าชายเลนในสมัยก่อนเป็นจำนวนมาก จึงเป็นชื่อเรียกขานในนาม ตำบลเสม็ดต่อมาในปี พ.ศ. 2465 อำเภอบางคล้าได้ขยายการปกครอง แบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ตำบล คือ ตำบลเสม็ดเหนือ และตำบลเสม็ดใต้ โดยใช้คลองวังซุงเป็นเส้นแบ่งเขต เป็นเหตุให้เกิดตำบลเสม็ดได้ขึ้นใหม่ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ซึ่งตำบลเสม็ดได้เป็นตำบลหนึ่งที่อยู่เขตอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งแบ่งเขตพื้นที่การปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ 1 บ้านวังสีทอง

บ้านวังสีทอง (วังสีทอง, วังสีทอง) หรือบ้านลาดปลาเค้าเดิมนี้นี้ ตั้งขึ้นราวปี พ.ศ. 2454 โดยมีนายอำเภอ (อร่ามรณชิต) ในสมัยนั้นเป็นผู้ตั้งสภาพเดิมของหมู่บ้านเป็นทุ่งนา มีหนองน้ำธรรมชาติอยู่ตามพื้นที่ราบลุ่มทั่วไป และเป็นที่มิปลาเค้าชุกชุมกว่าที่แห่งอื่น คนทั่วไปจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “บ้านลาดปลาเค้า” ส่วนชื่อบ้านวังสีทองนั้นเล่ากันว่าตามหนองบึงนั้นเต็มไปด้วยหญ้า คนที่มาหาปลาเวลาจะทำการจับปลาดึงออดหญ้าขึ้นมากองรวมกันเป็นกอง ๆ ตามมุมหนอง รวม 4 กอง จึงมีชื่อเรียกว่า “วังสีทอง” ต่อมากลายเป็น “วังสีทอง” และเป็น “วังสีทองในปัจจุบัน”

หมู่ที่ 2 บ้านหนองโสน

หมู่บ้านนี้ตั้งขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏ มีเพียงคำเล่าสืบต่อกันมาถึงชื่อเรียกหมู่บ้านว่า พื้นที่ตั้งในหมู่บ้านมีหนองน้ำ และในหนองน้ำนั้นเต็มไปด้วยต้นโสน จึงเรียกชื่อหนองน้ำในหมู่บ้านว่า “หนองโสน” และเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อหนองน้ำว่า “บ้านหนองโสน”

หมู่ที่ 3 บ้านหนองโพรง

หมู่บ้านนี้ก็เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น คือไม่ปรากฏหลักฐานว่าตั้งขึ้นเมื่อใด สภาพเดิมของหมู่บ้านมีหนองน้ำใหญ่ เรียกกันมาว่า “หนองโพรง” และเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อหนองน้ำนั้นว่า “บ้านหนองโพรง” (นายสมศักดิ์ เปี่ยมเจริญ จากการสัมภาษณ์ เมื่อ 15 มีนาคม 2550)

หมู่ที่ 4 บ้านสนามช้าง

หมู่บ้านนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน สภาพหมู่บ้านเดิมเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีบ้านเรือนตั้งกระจายอยู่ตามริมคลองไม่กี่หลังคาเรือน ที่ใกล้หมู่บ้านมีหนองน้ำใหญ่ลึกมาก มีน้ำขังตลอดปี เป็นสถานที่ที่ช้างมากินน้ำและหากิน บริเวณริมหนองน้ำมีผู้พบเห็นรอยเท้าช้างและช้างมากมาย คนทั่วไปเลยเรียก “หนองดินช้าง” บ้าง “หนองขี้ช้าง” บ้าง ต่อมาได้เปลี่ยนคำเรียกชื่อหนองน้ำและหมู่บ้านใหม่ว่า “หนองสนามช้าง” และ “บ้านสนามช้าง” ด้วยคำเรียกเดิมไม่สุภาพ

หมู่ที่ 5 บ้านวังโคลน

หมู่บ้านนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน สภาพเดิมบริเวณใกล้หมู่บ้านมีวังน้ำใหญ่ เมื่อถึงหน้าแล้ง น้ำจะแห้งงวดเป็นโคลนตมไปทั่ว จึงเรียกวังนี้ว่า “วังโคลน” และเรียกชื่อหมู่บ้านตามวังนี้ว่า “บ้านวังโคลน” (นายวัฒนา สิตรานนท์ จากการสัมภาษณ์เมื่อ 15 มีนาคม 2550)

หมู่ที่ 6 บ้านดอนทับไก่อ

หมู่บ้านนี้มีการก่อตั้งมานานนับร้อยกว่าปี ส่วนชื่อเรียกหมู่บ้านสัมพันธ์กับตำนานพื้นบ้านที่คนรุ่นก่อนเล่าสืบต่อกันมาว่า พระรถซึ่งอยู่ที่เมืองพนัสนิคมขอการชนไก่ ต้องเดินทางหมู่บ้านนี้เพื่อไปชนไก่ที่เมืองปราจีนบุรี มักจะมาแวะพักที่บริเวณหมู่บ้านนี้ ชาวบ้านใกล้เคียงจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “ดอนพักไก่” ต่อมาเพี้ยนเป็นหมู่บ้าน “ดอนทับไก่อ”

2.1.2 ลักษณะที่ตั้ง

องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งอยู่เลขที่ 73/3 หมู่ที่ 4 ตำบลเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ทางทิศใต้ของอำเภอบางคล้า อยู่ห่างจาก อำเภอบางคล้าประมาณ 12 กิโลเมตร มีเนื้อที่รวม 33.39 ตารางกิโลเมตร หรือ 20,870 ไร่ องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลและมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2538 โดยมีนายวัฒนา สิตรานนท์ ดำเนินตำบลเสม็ดใต้ เป็นประธานกรรมการบริหาร (โดยตำแหน่ง) คนแรก และในปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีนายกิตติพงษ์ สีเหลือง เป็นนายกฯ คนปัจจุบัน

2.1.3 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลเสม็ดเหนือและตำบลสาวชะโงก

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลคลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลแปลงยาว อำเภอแปลงยาว,ตำบลเสม็ดเหนือ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง

2.1.4 ภูมิประเทศ

สภาพโดยทั่วไป พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีคลองส่งน้ำเล็ก ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่ขุดโดยกรมชลประทาน เพื่อนำน้ำไปใช้ในการประกอบกิจการเกษตรและบริโภค

2.1.5 จำนวนหมู่บ้าน

แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1 ชื่อบ้านวังสีทอง มีนายประทีป ธรรมเสน เป็นผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ 2 ชื่อบ้านหนองโสน มีนายมัน พ่วงเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ 3 ชื่อบ้านหนองโพรง มีนายสุรพล กักโสภณ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ 4 ชื่อบ้านสนามช้าง มีนายสันต์ ศรีเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ 5 ชื่อบ้านวังโคลน มีนายวัฒนา สิตรานนท์ เป็นกำนัน

หมู่ที่ 6 ชื่อบ้านคอนทับไก่อ มีนายพยัคฆ์ อุณเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

2.1.6 การคมนาคม การจราจร

การคมนาคมติดต่อระหว่างอำเภอ และจังหวัด รวมทั้งการคมนาคมภายในตำบล และหมู่บ้าน มีรายละเอียดดังนี้

- 1.ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 สายฉะเชิงเทรา – กบินทร์บุรี ระยะทาง 3,000 ม.
- 2.ทางหลวงชนบท เป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์ติกส์ จำนวน 6 สาย ระยะทาง 10,051 ม.
- 3.ทางชนบท เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก จำนวน 4 สาย ระยะทาง 2,055 ม.
4. ทางชนบท เป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์ติกส์ จำนวน 4 สาย ระยะทาง 3,850 ม.
5. ทางชนบท เป็นถนนหินคลุก จำนวน 35 สาย ระยะทาง 26,231 ม.
- 6.ทางชนบท เป็นถนนลูกรัง จำนวน 10 สาย ระยะทาง 5,665 ม.
7. ทางชนบท เป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์ติกส์ จำนวน 13 สาย ระยะทาง 16,685 ม.

2.1.7 การประปา

2.1.7.1 มีการประปาหมู่บ้าน จำนวน 6 แห่ง

2.1.7.2 สถานที่ตั้ง ครอบคลุมพื้นที่ให้บริการ หมู่ที่ 1 ประปาผิวดิน จำนวน 1 แห่ง , หมู่ที่ 3 ประปาผิวดิน จำนวน 1 แห่ง , หมู่ที่ 4 ประปาผิวดิน จำนวน 1 แห่ง , หมู่ที่ 5 ประปาบาดาล จำนวน 1 แห่ง และหมู่ที่ 6 ประปาบาดาล จำนวน 1 แห่ง ประปาผิวดิน จำนวน 1 แห่ง

2.1.8 การโทรคมนาคม

2.1.8.1 มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 9 แห่ง สถานที่ตั้ง ม. 4 บริเวณศาลาเขียว และปั้มน้ำมัน TPI ,ม.2 บริเวณสถานีอนามัยตำบลเสม็ดใต้ , ม.6 บริเวณบ้านนางจ้อย บ้านนายฉุน และบริเวณคลองชลประทาน , ม.5 บริเวณบ้านนายเจือ, ม.1 บริเวณวัดเสม็ดใต้

2.1.9 การเกษตร

ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ ประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้ง , เลี้ยงปลา ,เลี้ยงไก่ , เลี้ยงหมู , ทำสวนมะม่วง , ทำสวนมะพร้าว และทำนา

2.1.10 ข้อมูลด้านการเกษตรตำบลเสม็ดใต้

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลด้านการเกษตรตำบลเสม็ดใต้

พื้นที่การเกษตร																								
หมู่ ที่	พื้นที่ ทั้งหมด (ไร่)	พื้นที่ การเกษตร (ไร่)	ครัวเรือน เกษตรกร (ครัวเรือน)	ข้าว นาปี	ข้าวนา ปรัง	มะม่วง	มะพร้าว อ่อน	มะพร้าว แก่	หมาก	พืชผัก	กล้วย	กุ่ม	ปลา	วัว	สุกร	ไก่								
1	2,876	2,702	35	495	650	7	10	1	-	2	1	513	1,609	26	50	50								
2	6,173	5,147	133	100	150	55	22	5	10	3	1	1,177	3,482	50	25	25								
3	2,159	1,686	91	-	-	37	5	2	1	2	-	375	1,259	120	300	300								
4	3,678	3,472	109	80	80	186	75	22	40	4	3	1,481	1,559	50	80	80								
5	3,675	3,420	112	5	5	45	19	5	92	2	1	1,501	1,786	93	20	20								
6	4,258	3,990	101	120	115	13	17	8	2	3	1	1,070	2,867	60	25	25								
รวม	22,819	20,417	581	800	1,000	343	148	43	75	16	7	6,117	12,562	399	500	500								

2.1.11 การอุตสาหกรรม

- 1) ปิมน้ำมัน จำนวน 3 แห่ง
- 2) โรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 3 แห่ง

2.1.12 การศึกษา

มีสถานศึกษาในสังกัด สพฐ. จำนวน 4 แห่ง

ตารางที่ 2.2 ข้อมูลด้านการศึกษา

ลำดับ	สถานศึกษาในสังกัด สพฐ.	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	หมายเหตุ
1	โรงเรียนวัดหัวสวน	7	108	
2	โรงเรียนวัดสนามช้าง	4	64	
3	โรงเรียนบ้านหนองโสน	5	76	
4	โรงเรียนวัดเสม็ดใต้	4	67	
รวม		20	315	

- มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 4 แห่ง

ลำดับ	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	หมายเหตุ
1	โรงเรียนวัดหัวสวน	2	32	
2	โรงเรียนวัดสนามช้าง	1	12	
3	โรงเรียนบ้านหนองโสน	1	23	
4	โรงเรียนวัดเสม็ดใต้	1	18	
รวม		5	85	

2.1.13 การสาธารณสุข

1) มีสถานบริการสาธารณสุข จำนวน 1 แห่ง

สถานที่ตั้ง สถานีอนามัยตำบลเสม็ดใต้ มีเจ้าหน้าที่ จำนวน 2 คน

2.1.14 การรักษาความสงบเรียบร้อย

1) สถานีตำรวจชุมชน จำนวน 1 แห่ง

2) สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 2

2.1.15 ข้อมูลผู้สูงอายุและคนพิการ
ตารางที่ 2.3 ข้อมูลผู้สูงอายุและคนพิการ

หมู่ที่	ผู้สูงอายุ		คนพิการ		ผู้ป่วยเอดส์	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
1	14	11	-	1	-	-
2	56	73	5	7	-	-
3	40	61	1	1	-	-
4	89	102	1	4	-	-
5	50	60	7	3	-	-
6	39	67	1	-	2	-
รวม	285	374	15	16	2	-

2.1.16 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 1) ฝาย จำนวน 3 แห่ง
- 2) บ่อน้ำ จำนวน - บ่อ
- 3) สระน้ำ จำนวน 2 บ่อ
- 4) คลองส่งน้ำ จำนวน 15 สาย
- 5) คลองธรรมชาติ จำนวน 3 สาย

2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ (Management) หมายถึง ความร่วมมือของคนในชุมชนในการจัดทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยอาศัยทรัพยากรคนในชุมชน วัสดุอุปกรณ์ที่อยู่ในชุมชน มีการดำเนินงานแบบร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันพัฒนา โดยเน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดโครงสร้างในการทำงาน การจัดสรรบุคคล มีการประสานงาน และการประเมินผลร่วมกันให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในชุมชน

มีกระบวนการบริหารจัดการ ดังต่อไปนี้

- 1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การรวบรวมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อที่จะใช้ในการปฏิบัติงานในอนาคต อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

กระบวนการบริหารที่กำหนดสิ่งที่จะปฏิบัติไว้ล่วงหน้า โดยมีการกำหนดกิจกรรมวิธีทำงานที่ชัดเจนว่า ใคร ทำอะไร เมื่อไหร่ อย่างไร มีการกำหนดช่วงเวลาของแผนไว้ตามชนิดแผน และใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่ 4 M คือ คน(Man) (Money)ทุน วัสดุอุปกรณ์(Method) การจัดการ (Material/Machine) ที่อยู่ในชุมชนเป็นการขับเคลื่อน

2) การจัดการองค์กร (Organizing) หมายถึง เป็นการจักระบบความสัมพันธ์ในการทำงานโดยกำหนดโครงสร้างการทำงาน ภารกิจ การแบ่งงาน อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ และการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การ เพื่อกำหนดการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีการแบ่งงานที่เหมาะสม สะดวกแก่การมอบหมายงาน กำหนดขอบเขตของงาน และปฏิบัติงานให้สำเร็จตามความารถ

3) การจัดบุคคล (Staffing) หมายถึง การวางคนให้เหมาะสมกับงาน ตามความรู้ ความถนัดความสามารถของแต่ละบุคคลในการทำงานตามหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงานใดงานหนึ่งของชุมชน โดยผ่านการฝึกอบรมหรือเพิ่มพูนความรู้มาแล้ว เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ที่แต่ละบุคคลรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

4) การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การสั่งการ มอบหมายงาน มอบอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ การนิเทศงาน รวมถึงการติดต่อสื่อสารและการประสานงาน การจูงใจ เพื่อให้งานดำเนินไปตามแผนหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

5) การควบคุมงาน (Controlling) หมายถึง แนวทางในการติดตามงานโดยใช้เกณฑ์การบังคับ มาตรฐาน หรือการวัดผลมาใช้ในการกำกับการทำงานเพื่อให้งานเป็นไปตามแผนที่วางไว้สำเร็จได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและเสร็จตามกำหนดเวลาที่วางไว้ (บรรยงค์ โตจินดา, 2545)

2.2.2 การท่องเที่ยว

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543) ได้ให้นิยามของคำว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยตามปกติไปยังที่อื่นชั่วคราว เพื่อทำการศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจหรือก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและสังคม จนเป็นเหตุดึงดูดให้เดินทางและท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวโดยสมัครใจ ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ วัตถุประสงค์ของการเดินทางก็เพื่อการท่องเที่ยว ความบันเทิงรื่นเริงสนุกสนาน ซึ่งไม่รวมถึงการเดินทางเพื่อธุรกิจการค้า การรบ การศึกษา การรักษาพยาบาล การกลับภูมิลำเนา หรือการพำนักอยู่เป็นการถาวร เป็น

ปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ หรือการกระทำต่อกันของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการรัฐและชุมชน ผู้เป็นเจ้าของบ้านในกระบวนการดึงดูดใจ และการต้อนรับที่อบอุ่นแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน (ประทีป มุลเกา , 2546)

2.2.3 การท่องเที่ยวชุมชน

David A. Fennell (1999) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว แห่งภาควิชาบัณฑิตการและการพักผ่อนศึกษา มหาวิทยาลัยบร็อก ประเทศแคนาดา ได้เสนอแนวคิดการท่องเที่ยวในแนวคิดที่ว่า การท่องเที่ยวไม่ควรช่วงชิงการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน แต่ควรมุ่งตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นให้มากที่สุด ด้วยการใช้เทคโนโลยีในชุมชนเท่าที่จำเป็น ที่สำคัญยังต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับคนในชุมชน

Fennell ได้เสนอแนะแนวทางใหม่ของการท่องเที่ยว ที่ให้ความสำคัญต่อ “สิทธิการจัดการชุมชน” ด้วยตัวของคนในชุมชนเอง ทั้งในด้านของการวางแผน การจัดการ ที่รวมถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ในการจัดการท่องเที่ยว การกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว อันเป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว อาจกล่าวได้ว่าข้อเสนอแนะดังกล่าว ก็คือ การท่องเที่ยวชุมชน (community tourism) ที่มองเห็นสิ่งที่ชุมชนควรได้รับ เพื่อแลกกับสิ่งสำคัญที่ชุมชนจะต้องเสียไปในลักษณะของการได้กับได้ (win-win) ทั้งระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ รัฐ และคนในชุมชน

นอกจากนั้น Fennell ได้เสนอคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชน ควรประกอบไปด้วย 5 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทน มายังครอบครัวของสมาชิกในชุมชน ในฐานะการเปิดให้เป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวในชุมชนนั้นๆ โดยไม่ต้องผ่านนายหน้าใดๆ อันจัดเป็นการสร้างรายได้ทางตรงแก่คนในชุมชน อย่างไรก็ดี แต่ละครอบครัวเจ้าของที่พักเองก็ควรได้รับการฝึกอบรม และเตรียมความพร้อม เพื่อให้พร้อมรับนักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยกับครอบครัวของตนเอง

- 2) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน “เพื่อสมาชิกในชุมชน” แต่มิใช่ “เพื่อนักท่องเที่ยว”

- 3) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียด ด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนอันเนื่องมาจากความพยายาม นำความทันสมัยแบบตะวันตก (westernization) เช่น โคคาโคลา แม็คโดนัลด์ มารีออท ฯลฯ เข้ามาสู่ชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวพร้อมกับดึง

สำนึกร่วมของคนในชุมชนออกไป ด้วยการกลืนสมาชิกในชุมชนให้อยู่กับความทันสมัยดังกล่าว อันจะนำมาซึ่งปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม ที่จะเกิดขึ้นตามมาอีกเป็นจำนวนมาก

4) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึก ในการเคารพและรักษาสีงแวดล้อม สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น แม้ว่าการท่องเที่ยวบางประเภท ที่พยายามติดฉลากว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หากแต่ไม่มีกิจกรรมในลักษณะของการสร้างจิตสำนึกดังกล่าว ก็มิอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวนั้นเป็นการท่องเที่ยวชุมชนโดยแท้

5) ต้องเป็นการท่องเที่ยว ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ทั้งในระดับนานาชาติ นานาภูมิภาค ที่ล้วนอยู่ภายใต้ขนานาวัฒนธรรม โดยนัยนี้ การท่องเที่ยวชุมชน ต้องเป็นการท่องเที่ยว ที่สอนให้นักท่องเที่ยวเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม และไม่มองว่าใคร “เจริญกว่า” และใคร “ด้อยกว่า” ดังเช่นเหตุผลของนักท่องเที่ยวบางประเภท ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เดินทางไปประเทศเพื่อนบ้าน ก็เพราะต้องการดู “ความล้ำหลัง (กว่าตนเอง) เมื่อ 30 ปีที่แล้ว” นั่นเอง

2.2.4 แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งอยู่บนความคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญ ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลาน

พร้อมกันนี้มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการท่องเที่ยว และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการตั้งแต่กิดวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ การประเมินผลโครงการ และการรับผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงความสามารถ ในการรองรับธรรมชาติเป็นสำคัญ ชุมชนแต่ละแห่งล้วนมีศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีอยู่ บางชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติ อันได้แก่ น้ำตก ป่าเขาถ้ำนาไพร รวมทั้งสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่หลากหลายชนิด บางชุมชน มีความโดดเด่น ในด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ วัดวาอารามและ โบราณสถาน ทางพุทธศาสนา หรือมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่น่าสนใจ รวมทั้งมีร่องรอยทางด้านโบราณคดี ปรากฏให้เห็น ขณะที่บางชุมชนมีข้อเด่นด้านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีหลากหลายกลุ่ม

ชาติพันธุ์ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวสามารถนำมาแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้เป็นอย่างดี

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการท่องเที่ยวของประเทศได้เจริญเฟื่องฟูรุดหน้ามาตามลำดับ เป็นผลให้เกิดรายได้หมุนเวียนมีมูลค่านับแสนล้านบาท ซึ่งส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แต่ในด้านตรงกันข้ามการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลับทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว และภาพพจน์ของการท่องเที่ยวลดถอยลง การจัดการการท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคม

การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ประสานการพัฒนาการอนุรักษ์นั้น ได้มีความพยายามมาโดยตลอด ด้วยการวางกลยุทธ์ในการพัฒนาที่ดำเนินการอย่างรอบคอบตรงตามหลักวิชาการ แต่ในการดำเนินการที่ผ่านมา แนวทางต่างๆ เหล่านี้ยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยสาเหตุหลายประการ สาเหตุประการหนึ่งที่จะกล่าวเป็นพิเศษในที่นี้ คือความสับสนในการพัฒนาระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์

ภายใต้ความต้องการของประเทศในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ และกระแสของโลกที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษา เรียนรู้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และกระแสนี้ต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

ต่อมาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยทำการศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ และขอให้ราชบัณฑิตยสถานกำหนดความหมาย ในที่สุดได้ความหมายของคำว่า Ecotourism คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึงการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2.2.4 ประวัติความเป็นมาของเสม็ดใต้โฮมสเตย์

เสม็ดใต้โฮมสเตย์ เป็นกลุ่มเกษตรกรตำบลไทยเสม็ดใต้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ทีมมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการแก่กลุ่มเกษตรกร ด้านการเพาะเห็ด และการแปรรูปเห็ดเพื่อการค้า โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สถาพร ดียิ่ง และอาจารย์ทศพล รวมฉิมพลี อาจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นนักวิจัย นอกจากการพัฒนาด้านการเพาะเห็ดและการแปรรูปเห็ดแล้ว นักวิจัยยังได้

เล็งเห็นความสำคัญและศักยภาพทางด้านธรรมชาติการเกษตรและการท่องเที่ยวของตำบลเสม็ดได้อำเภอบางคล้า จึงได้เลือกตำบลเสม็ดได้เป็นพื้นที่เป้าหมายในโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ของประเทศตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล

โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลเสม็ดได้ได้ริเริ่มจัดตั้งขึ้นในปี 2554 ด้วยการทำความเข้าใจระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานร่วมกับชุมชน จากนั้นก็มีการจัดเวทีประชาคมเพื่อวิเคราะห์พื้นที่และเข้าไปในพื้นที่จริงเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อเป็นการระดมสมองกำหนดแนวทางการพัฒนาจนออกมาเป็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การประชุมหารือกันเป็นไปอย่างต่อเนื่องทั้งในชุมชนและกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ตำบลเสม็ดได้ ดังนี้

- 1) ให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวในการสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชนบท
- 2) เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดรายได้เสริมแก่ชุมชน
- 3) เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนในชนบท
- 4) เพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของอำเภอบางคล้า
- 5) เพื่อดูแลรักษาสีเขียวแวดล้อมในท้องถิ่นให้ยั่งยืน

เสม็ดได้โฮมสเตย์ ประกอบด้วยการบริหารจัดการด้านต่างๆ ดังนี้

2.2.4.1 ด้านที่พัก

บ้านพักของตำบลเสม็ดได้ มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 10 หลังคาเรือน และทั้ง 10 หลังคาเรือน เป็นบ้านพักของชาวบ้านทั้ง 6 หมู่บ้านใน ตำบลเสม็ดได้ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา สำหรับบ้านโฮมสเตย์นั้น ถึงแม้ว่าเจ้าบ้านและสมาชิกทั้งหมดอาศัยอยู่ในบ้านตามปกติ แต่จะมีการจัดให้มีสัดส่วนที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะจัดห้องส่วนตัวให้เป็นห้องนอนของนักท่องเที่ยว จัดให้มีเตียงหรือฟูก เครื่องนอน และมุ้ง ให้นักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน และปลอกหมอนทุกวัน มีการดูแลเครื่องนอนอย่างดีให้มีความสะอาดไม่หมักหมม เช่น นำออกผึ่งแดดให้มียกขึ้นแดดพอประมาณก่อนใช้ทุกวัน นอกจากนี้ ยังมีห้องน้ำที่สะอาด ซึ่งจะอยู่ภายในตัวบ้านหรือนอกบ้านก็ได้ รวมทั้ง เป็นบ้านที่มีสุขลักษณะที่ดี ได้แก่ ความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย

บ้านพักของเสม็ดได้โฮมสเตย์ มีโครงสร้างของบ้านที่แตกต่างกัน แบ่งได้ 3 แบบใหญ่ ๆ ได้แก่

- 1) บ้านไม้ทั้งหลัง มีลักษณะเป็นบ้านชนบทจริง ๆ ทำด้วยไม้ทั้งหลัง บางบ้านตีฝาด้วยไม้กระดานไว้ห่าง ๆ อย่างง่าย ๆ

2) บ้านครึ่งปูนครึ่งไม้ ชั้นล่างเป็นปูน แต่ชั้นสองทำด้วยไม้ มีลักษณะเหมือนบ้านชนบททั่วไป

3) บ้านสมัยใหม่ เป็นบ้านที่สร้างด้วยปูนทั้งหลัง มีลักษณะเหมือนบ้านของชาวเมือง แต่ยังคงมีรูปแบบของชนบทอยู่

ด้วยบ้านที่มีลักษณะแตกต่างกันนี้เป็นข้อดีที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละคนมีความชอบไม่เหมือนกัน บางคนชอบบ้านชนบทแท้ ๆ บางคนชอบบ้านสมัยใหม่

นอกจากนี้บ้านแต่ละหลังจะมีเอกลักษณ์ของมันเอง อาจจะเนื่องจากลักษณะของเจ้าของบ้าน อาชีพเจ้าของบ้าน หรือ โครงสร้างพิเศษของบ้านแต่ละหลัง ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าบ้านทุกหลังมีเสน่ห์ของมันเอง

2.2.4.2 ด้านอาหารและโภชนาการ

เจ้าบ้านแต่ละหลังจะพิจารณาจัดทำอาหารพิเศษที่ตนเองมีความถนัดและปรุงได้อร่อย มีเอกลักษณ์มาบริการนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม สามารถแบ่งประเภทของวัตถุดิบที่นำมาปรุงอาหารได้ ดังนี้

- 1) ปลาและกุ้งจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ ปลาดู ปลาตะเพียน ปลาหมอ ปลาทาบิม ปลาชีว ปลานิล ปลาช่อน ปลาดุก ปลากุเลา กุ้งกุลตา กุ้งขาว กุ้งตะเข็บ กุ้งฝอย
- 2) พืชที่ปลูกอยู่ในท้องถื่นและบริเวณบ้านของตนเอง เช่น เห็ด กระถิน ผักแว่น สายบัว บวก ผักเต้า ผักแว่น ผักกระเฉด ผักบุ้ง ผักแพงพวย ฟักทอง ฟัก
- 3) พืชที่นำจากถิ่นอื่นมาปลูก และเป็นพืชที่มีอยู่ในท้องตลาดทั่วไป แต่ก็เป็นชนิดที่พิเศษอยู่มาก เช่น ผักสลัด ข้าวโพดหวาน แครอท รุทบิท เห็ดหอม เห็ดขานางิ ผลไม้ต่าง ๆ กระเทียมญี่ปุ่น หอมญี่ปุ่น และเสาวรส เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าวัตถุดิบทั้ง 3 ประเภท จะเป็นอาหารสุขภาพและเป็นพวกที่ปลอดภัย หรือไร้สารพิษ นำมาเตรียมอย่างดี ปรุงตามตำราของครอบครัว และปรับรสชาติความเผ็ดและจัดจ้านของอาหารให้เหมาะสมตามกลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ได้มีการแปรรูปอาหารในท้องถื่นเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น ปลาร้า เห็นทอด ปลาชีวแก้ว ปูทอด ปลาสามรส ปลาตะเพียนต้มเค็ม ฯลฯ

2.2.4.3 การจัดการ

การดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ ต้องมีวิธีการจัดการเป็นอย่างดีและเป็นระบบในด้านการบริหารงาน กลุ่มเสมีคได้ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหาร โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกและหลักประชาธิปไตย ซึ่งคณะกรรมการแต่ละตำแหน่งจะมีบทบาทและหน้าที่ชัดเจน

กรณีที่นักท่องเที่ยวมาเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หรือ 1-2 ครอบครัว นักท่องเที่ยวสามารถเลือกเข้าพักในบ้านที่ตนเองชอบ หรือบ้านของตนเอง การเข้าพักเป็นกลุ่มใหญ่ จะใช้สถานบ้านของประธานกลุ่มเป็นสถานที่ ประธานจะต้องดูแลการจัดการต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด จะไม่มีเวลามาดูแลนักท่องเที่ยวในบ้านของตนเอง เมื่อเข้าบ้านนำนักท่องเที่ยวเข้าถึงบ้านตัวเองแล้ว จะมีการแนะนำตนเองและบุคคลในครอบครัวให้รู้จักกัน แนะนำสถานที่ต่าง ๆ และสิ่งอำนวยความสะดวกในบ้าน และห้องพักของนักท่องเที่ยว พร้อมกับการเสิร์ฟน้ำและของว่างตามสมควร จากนั้น จะมีการพูดคุยทำความคุ้นเคย และแจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบถึงกฎระเบียบ สิ่งที่ได้ และทำไม่ได้ให้นักท่องเที่ยวทราบ เช่น การฝากสิ่งของมีค่า การบอกกล่าวก่อนออกจากบ้าน เป็นต้น

เมื่อกิจกรรมการพักและท่องเที่ยวเสร็จสิ้น ก่อนเดินทางกลับเจ้าของบ้านจะให้นักท่องเที่ยวในบ้านตนเอง บันทึกความเห็น ชื่อ ที่อยู่ และเบอร์โทรศัพท์ลงในสมุดเยี่ยมสำรวจสิ่งของที่อาจลืมไว้ และพานักท่องเที่ยวไปส่งยังจุดรวมพล ณ บ้านประธานกลุ่ม เพื่อส่งนักท่องเที่ยวขึ้นรถ และเดินทางกลับ

2.2.4.4 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวของตำบลเสม็ดใต้ นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งประกอบอาชีพทางด้านเกษตร คือ การเพาะเลี้ยงเห็ด การเพาะเลี้ยงไส้เดือน และชื่นชมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนตำบลเสม็ดใต้ ได้แก่ โบสถ์เสตนเลศวัดหัวสวน และกราบนมัสการหลวงพ่อดิ่ง ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชุมชนตำบลเสม็ดใต้

2.2.4.5 ด้านสภาพแวดล้อม

ชุมชนตำบลเสม็ดใต้ จะร่วมกันรักษาสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน โดยการรักษาริเวณบ้านให้สะอาดเรียบร้อย ปลูกต้นไม้ร่มรื่น รวมทั้งไม้ดอกไม้ใบ และผักสวนครัว รั้วกินได้ ทำการตัดหญ้าตามริมถนนให้ดูเรียบร้อยอยู่เสมอ ส่วนการกำจัดขยะ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ จะจัดให้มีแข่งไว้ที่หน้าบ้านเพื่อคัดแยกขยะรีไซเคิลพวกพลาสติก เช่น ขวดน้ำพลาสติก และขยะที่จะนำไปทำปุ๋ยได้

2.2.4.6 ด้านสภาพแวดล้อม

ในท้องถิ่นของตำบลเสม็ดใต้ ซึ่งได้มีการพัฒนาด้านของที่ระลึกเพื่อจำหน่าย แต่การสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นไปในรูปแบบของการจำหน่ายของฝาก ที่เป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรแก่นักท่องเที่ยว เช่น ปลาชีวกั ปลาตะเพียนคัมเค็ม ปูสามรส ปลาบด ปลาร้า ผ่าบาดิก ตะเกียงกะลา ฯลฯ

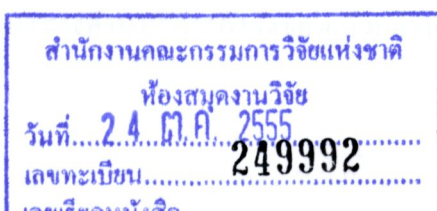
2.2.6 แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

1) แนวทางด้านการตลาดท่องเที่ยว มีบทบาทด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ 1 แนวทางในการจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว บัญชีแหล่งท่องเที่ยว โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวและประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้งและขนาดของแหล่งท่องเที่ยว ประเมินคุณค่าแหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านการพัฒนาและการตลาด จัดลำดับความสำคัญและความมีศักยภาพทางด้านการตลาด จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ สํารวจทัศนคติและการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยว 2 แนวทางในการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว เป็นการชักจูงใจนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ของตน เช่น เผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่ให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว จัดรายการนำเที่ยวให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวในท้องถิ่น และร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จังหวัดจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

2) แนวทางด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งเที่ยวใหม่ ควรมีบทบาทด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้เกิดขึ้นอยู่ 5 ประการ คือ (1) แนวทางในการสำรวจและค้นหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ (2) แนวทางในการพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ (3) แนวทางในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ (4) แนวทางในการพัฒนาวิถีชีวิตของประชาชนให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ (5) แนวทางในการฟื้นฟูและส่งเสริมงานประเพณีของท้องถิ่นให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่

3) แนวทางด้านการให้บริการท่องเที่ยว ควรมีบทบาทด้านการให้บริการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวท้องถิ่นของตนอยู่ 6 ประการ คือ (1) บทบาทในการให้บริการด้านการขนส่งแก่นักท่องเที่ยว (2) บทบาทในการให้บริการด้านที่พักแรมแก่นักท่องเที่ยว (3) บทบาทในการให้บริการด้านอาหารเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว (4) บทบาทในการให้บริการด้านนำเที่ยวและมัคคุเทศก์แก่นักท่องเที่ยว (5) บทบาทในการให้บริการด้านการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว (6) บทบาทในการยกระดับมาตรฐานการบริการในสาขาต่างๆ

4) แนวทางด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ควรมีบทบาทด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่คู่แลรับผิชอบ

2.2.7 แนวทางในการจัดทำแผนต่างๆ ดังนี้

1) แผนพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว เพื่อฟื้นฟูสภาพแหล่งท่องเที่ยวและคุณภาพสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวและป้องกันความเสื่อมโทรมและเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมได้ แผนและโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนและโครงการบำบัดน้ำเสีย โครงการปรับปรุงการเก็บและกำจัดขยะ โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำ โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำทิ้ง เป็นต้น โดยโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวในการที่จะเสริมสร้างความประทับใจ และความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

2) แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการที่พยายามพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศโดยคำนึงคุณสมบัติของแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนและโครงการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่จะไม่ก่อให้เกิดการแข่งขันกัน มีการพัฒนาให้เป็นไปอย่างมีระบบและการประสานงานกัน และสามารถที่จะอนุรักษ์รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่ต่อไป

3) แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทบริการที่สำคัญสำหรับพื้นฐานในการพัฒนาทุกประเภท แผนและโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานส่วนใหญ่ เป็นบริการของรัฐที่จัดขึ้นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว และอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของแผนและโครงการ ได้แก่ โครงการพัฒนา การคมนาคมขนส่ง โครงการพัฒนาระบบประปา โครงการพัฒนาระบบไฟฟ้า โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนและโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เพียงพอของการบริการ และรองรับความต้องการที่จะมีสูงขึ้นในอนาคตสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเพิ่มความสะดวกสบายสำหรับนักท่องเที่ยว และเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจของการลงทุนภาคเอกชน

4) แผนพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมให้เกิดความสะดวกสบายต่อการท่องเที่ยว เป็นสิ่งดึงดูดใจ และจะสร้างความประทับใจสำหรับนักท่องเที่ยวได้ แผนและโครงการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ แผนและโครงการพัฒนาทางด้านบริการกำลังขยายตัวอย่างสูง และมีการกระจายไปตลอดแนวพื้นที่ศึกษา

โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านชายฝั่งทะเล ซึ่งการดำเนินการนั้นเป็นการดำเนินการลงทุนจากภาคเอกชนเป็นส่วนใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนและโครงการ เพื่อจัดให้มีการบริการการท่องเที่ยวให้กระจายตามพื้นที่ต่างๆ สำหรับรองรับนักท่องเที่ยว และให้เกิดการบริการอย่างกว้างขวาง

2.2.8 แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีบทบาทด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบอยู่ 4 ประการ คือ

- 1) บทบาทในการกำหนดวิธีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 2) บทบาทในการบริหารงานบุคคลดูแลแหล่งท่องเที่ยว
- 3) บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 4) บทบาทในการจัดหาและใช้จ่ายงบประมาณเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

2.3 แนวคิดต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน

การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เป็นต้นมานั้น เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายนำเงินจากต่างประเทศ โดยสร้างงานสร้างอาชีพให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า และเติบโตอย่างรวดเร็วนับจาก พ.ศ.2525 เรื่อยมา อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยมีความเจริญทางเศรษฐกิจขึ้นเป็นลำดับ สร้างรายได้เข้าประเทศเป็นอันดับหนึ่งมากกว่าสินค้าส่งออก ทั้งสินค้าสิ่งทอ และสินค้าเกษตรกรรม ต่อมาในปี พ.ศ.2530 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ประกาศเป็นปีท่องเที่ยวไทย (Thailand Year) เป็นครั้งแรกแม้ว่าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวไว้เพื่อป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อาจเกิดคู่กันไว้ โดยมีนโยบายหลักในข้อ 3 ว่า “อนุรักษ์ฟื้นฟู สมบัติ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด” แต่ผู้ประกอบการหลายรายมิได้ปฏิบัติตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่กลับมุ่งใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ขาดจิตสำนึกต่อการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ขาดการรับผิดชอบต่อส่วนรวม ละเลย และละเมิดต่อกฎระเบียบ กฎหมาย ในที่สุดประมาณปี พ.ศ. 2528-2529 การท่องเที่ยวหลายแห่ง ได้รับผลกระทบจากมลพิษทางสิ่งแวดล้อม เช่นปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาสิ่งสาธารณูปโภค (น้ำ ไฟ โทรศัพท์) ไม่เพียงพอ ในเมืองต่างๆ เช่น เมือง ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

2.3.1 หลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นักวิชาการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้กำหนดหลักการจัดการท่องเที่ยวทุกรูปแบบที่ยั่งยืน ตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลกไว้ดังนี้ การจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1) อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอคิ (Using Resource Sustainable) หมายถึง ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากร ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างดั้งเดิมอย่างเพียงพอหรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้อย่างประหยัด ต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประกอบอยู่ด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว หมายถึงการสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิตความอยู่ดีมีความผาสุก รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูน และเสริมสร้างไว้ให้มีมากเพียงพอต่อการใช้ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมการปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้อย่างมากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดเหมาะสม และสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนานตัวอย่างการอนุรักษ์ป่าไผ่ เราสามารถเข้าไปตัดต้นไม้ที่แก่สามารถใช้งานได้หรือเก็บหน่ออ่อนไปกินเป็นอาหารได้กิโลละ 2-4 ต้น โดยทิ้งหน่ออ่อนไว้กิโลละ 3-4 หน่อ และปล่อยให้มันเติบโตต่อไปเป็นต้นแก่ เพื่อเก็บไว้ใช้งานได้ต่อไป หรือการจัดงานประเพณีสงกรานต์ ควรจัดงานในรูปแบบเดิมที่ปู่ย่าตาทวดเคยจัดกัน การเล่นน้ำควรเป็นไปอย่างสุภาพใช้ขันตกรดที่ตัวกัน (มิใช่ใช้ถังยกสาด อันเป็นกิริยาไม่สุภาพ)

2) ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็น กับการลดการก่อของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยว ต้องร่วมกันวางแผนกับผู้เกี่ยวข้องจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ หรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติ มีคุณภาพเหมือนกัน หรือใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น สิ่งก่อสร้างที่ใช้ไม้จากธรรมชาติ หากคิดให้ลดการใช้ไม้ลงโดยใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติคล้ายไม้สร้างเสริมประกอบก็เป็นการลดการใช้ไม้ หรือลดการตัดต้นไม้ลงได้ เป็นต้น หรือกรณีที่สร้างอาคารเพื่อบริการนักท่องเที่ยวผู้ประกอบการจะต้องวางแผนก่อสร้างอาคารให้ได้รับแสงสว่างธรรมชาติมากที่สุด อาจใช้วัสดุโปร่งแสงประกอบ เพื่อลดการใช้แสงสว่างจากไฟฟ้า โรงแรมบางแห่งออกแบบห้องคือฟฟี่ซ้อปให้มีพื้นที่ใช้สอย 2 บริเวณ คือพื้นที่เป็นระเบียบมีแสงสว่างและลมพัดผ่านได้ตลอดเวลา อีกส่วนหนึ่งในอาคารใช้เครื่องปรับอากาศ ซึ่งนับเป็นการจัดการที่ลดการใช้พลังงานไฟฟ้าได้ การใช้เชื้อเพลิงและไฟฟ้าอย่างประหยัดนั้น อาจหาพลังงานจากธรรมชาติทดแทนได้ เช่น การใช้กังหันลม การใช้เซลล์พลังงานแสงอาทิตย์ และการใช้กระเบื้องใส เป็นต้น การลดการใช้

ทรัพยากรธรรมชาติ และลดการใช้พลังงานไฟฟ้าที่มีส่วนช่วยในการลดค่าใช้จ่าย หรือลดต้นทุนการผลิตทำให้ธุรกิจ มีผลกำไรมากขึ้น ส่วนการลดการก่อของเสีย อาทิ ขยะปฏิกูลต้องหาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ซึ่งขยะแห้งอาจนำเข้าระบบการหมุนเวียนการใช้ (Reuse) การใช้ซ้ำ (Renew) และการแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) ส่วนขยะเปียกอาจนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ และนำไปใช้จุลินทรีย์ได้

3) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรม (Maintain Diversity) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการรักษา และส่งเสริมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น ในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยเพิ่มคุณค่า และมาตรฐานการบริการ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่นั้นนานขึ้น หรือกลับไปท่องเที่ยวซ้ำอีก เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตก อาจเพิ่มกิจกรรมการดูนก การปีนหน้าผา เป็นต้น หรือหมู่บ้านวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี อาจเพิ่มกิจกรรมการนั่งเกวียนเทียมวัวหรือควาย การทำเส้นทางจักรยานให้นักท่องเที่ยวชมรอบหมู่บ้าน การเป็นอาสาสมัครนักโบราณคดีขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดีโดย มีนักโบราณคดีสอนหลักการเบื้องต้นให้ เป็นต้น

4) ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planing) ผู้รับผิดชอบการพัฒนา การท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ แต่ต้องประสานแผนการพัฒนา หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. หรือ เทศบาล) แผนพัฒนาของสำนักงานโยธาและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของ กระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกัน มีศักยภาพเพิ่มขึ้น

5) ต้องนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Support Local Economy) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น นำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ ประชากรที่ประกอบการในท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น การหาผลิตภัณฑ์ และกิจกรรมใหม่ๆ ในแต่ละ ตำบล อันเป็นนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันก็เพื่อการขยายฐานสร้างรายได้เสริมให้กับท้องถิ่น

6) การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่น (Involve Communities) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวควรร่วมทำงานกับท้องถิ่น (Participation Approach) โดยเข้าร่วมทำในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่นเป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะ ประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมวิเคราะห์ หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการ

ขายการท่องเที่ยวด้วยกัน ร่วมประเมินผลการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนั้นยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

7) หน้ันประชุม และปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and the Public) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องประสานกับพหุภาคี ได้แก่ ชุมชนหรือประชาคมในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ เพื่อร่วมปรึกษาหารือทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการตลาด โดยการจัดประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมปฏิบัติงานในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน การกำหนดราคาค่าบริการรถโดยสาร หรือรถรับจ้างในท้องถิ่น ควรเป็นราคารามาตรฐานเดียวกัน หรือการใช้ที่สาธารณะประโยชน์ การใช้น้ำดิบเพื่อบริโภคจากแหล่งเดียวกัน การจัดการขยะบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

8) การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงานดูงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติงานในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการ และการท่องเที่ยว เช่น การฝึกแม่บ้านให้การต้อนรับแบบโฮมสเตย์ การอบรมนักสื่อความหมายธรรมชาติ อบรมนักสื่อความหมายด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

9) การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม (Marketing Tour Responsibly) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับผู้เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว การบริการการขาย ให้พร้อมมีเพียงพอต่อการเผยแพร่ ซึ่งอาจจัดทำในรูปสื่อทัศนูปกรณ์รูปแบบต่างๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือ วิดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

10) ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (Undertaking Research) ความจำเป็นต่อการแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่า รวมถึงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การศึกษาผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง ความเห็นจากใบประเมินผล หรือการวิจัยการตลาดท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุง และแก้ไขการจัดการ การบริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา)

2.4 กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Action Process) เป็นเทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนที่เน้นให้คนในชุมชนสามารถรวมตัวกันในรูปขององค์กรประชาชนที่มีประสิทธิภาพ โดยเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนด้วยระบบข้อมูล ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูล เพราะข้อมูลจะช่วยให้คนในชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและดำเนินการพัฒนาชุมชนต่อไปได้ ลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1) ในการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนต้องใช้ชีวิตร่วมกับคนในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและถูกต้อง

2) เน้นการจัดการชุมชน และการมีส่วนร่วมในรูปของการรวมตัวเป็นองค์กรของคนในชุมชน

3) ให้คนในชุมชนคิดและตัดสินใจโดยตนเอง โดยไม่มีการครอบงำและมีบทบาทในทุกขั้นตอน

4) เป็นการผสมผสานแนวความคิดของการจัดการชุมชน (Community Organization) และการเรียนรู้ของชุมชนเข้าด้วยกัน (Problem Base Learning)

5) มีขั้นตอนการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน ดังนี้

(1) ระยะก่อนทำการศึกษาวิจัย มีขั้นตอนที่สำคัญ คือ

- การคัดเลือกชุมชนและการเข้าถึงชุมชน
- การบูรณาการนักวิจัยเข้ากับชุมชน
- การศึกษาสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน
- การเผยแพร่แนวความคิดแก่ชุมชน

(2) ระยะดำเนินการวิจัย มีขั้นตอนที่สำคัญ

- การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน
- การฝึกอบรมทีมวิจัยของชุมชน
- การวิเคราะห์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นและกำหนดแนวทางออกด้วย
- การออกแบบการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม
- การวิเคราะห์ข้อมูล
- การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมของชุมชน

(3) ระยะการจัดทำแผนงาน มีขั้นตอนที่สำคัญ คือ

- การฝึกอบรมทีมงานวางแผนชุมชน
- การกำหนดโครงการหรือกิจกรรม

- การศึกษาความเป็นไปได้ของแผนงาน
- การแสวงหางบประมาณและหน่วยงานที่สนับสนุน
- การวางแผนเพื่อติดตามและประเมินผล

(4) ระยะการปฏิบัติงานตามแผน มีขั้นตอนสำคัญ คือ

- การกำหนดทีมงานปฏิบัติงานในรูปแบบของอาสาสมัคร
- การฝึกอบรมทักษะในการปฏิบัติงานให้กับทีมงาน

(5) ระยะติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

- การกำหนดทีมงานติดตามและประเมินผลของชุมชน
- การฝึกอบรมความรู้ และเทคนิคในการติดตาม และประเมินผลงาน
- ติดตามการดำเนินงานของฝ่ายปฏิบัติงานทุกระยะ
- นำข้อมูลเสนอต่อที่ประชุมของชุมชน เพื่อรับทราบและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ซึ่งทำ

ให้เป็นผลงานที่เกิดจากความพยายามร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ปัญหา และการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยคนในชุมชนทุกกลุ่มทุกฝ่าย (สนธยา พลศรี, 2545)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คมสัน วาฤทธิ์ (2545 : ง) ได้ทำการค้นคว้าแบบอิสระ เรื่องศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา ชุมชนลำน้ำว่า อำเภอมะจิม จังหวัดน่านพบว่า ศักยภาพของชุมชนอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากชุมชนมีความพร้อมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอันเนื่องมาจากวิถีชีวิตและความตระหนักที่จะหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง รวมถึงชุมชนมากกว่าที่จะถูกบังคับด้วยกฎหมายหรือข้อบังคับของราชการ

2. ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ เนื่องจากเป็นการมีส่วนร่วมแบบได้รับความช่วยเหลือส่วนหนึ่งเพราะชุมชนยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการทำงานที่มีระบบการให้เข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนและกลุ่มหรือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นไม่ใช่เป็นของชุมชนอย่างแท้จริง จึงขาดความรู้สึกร่วมของการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย และอีกส่วนที่สามารถปรับตัวได้ เป็นการมีส่วนร่วมแบบความร่วมมือ มีลักษณะเป็นหุ้นส่วน

3. ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว พบว่า มีศักยภาพปานกลางค่อนข้างต่ำ เนื่องจากชุมชนยังมีส่วนร่วมในการให้บริการน้อย และจากการผูกขาดการดำเนินธุรกิจ

ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวของกลุ่มทุนภายนอก รวมถึงการที่ชุมชนขาดความรู้ความสามารถและงบประมาณสำหรับการดำเนินกิจการด้วยตนเองได้

4. ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดสรรผลประโยชน์และรายได้จากการท่องเที่ยวพบว่า มีศักยภาพต่ำ เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในระดับต่ำส่งผลให้รายได้ส่วนนี้น้อยและไม่แน่นอน โดยชุมชนให้บริการแก่นักท่องเที่ยวแลกกับ รายได้ที่เป็นเพียงค่าจ้างเท่านั้น และขาดการจัดสรรผลประโยชน์กลับสู่ชุมชนเพื่อใช้ในการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมส่วนร่วมต่างๆ

สำหรับแนวทางแก้ไขที่ต้องกระทำโดยเร็ว คือ การระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชน และจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมถึงการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการยกระดับศักยภาพของชุมชน เพื่อให้มีความสามารถในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

พรหมินทร์ พวงมาลา (2549: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านแม่กำปอง พบว่าชาวบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ สามารถรวบรวมพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ พืชสมุนไพร ไม้ดอกที่มีคุณค่าอย่าง “ดอกเอื้องดิน” ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาตามวิถีของชุมชน รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนจากการเข้าร่วมกระบวนการของงานวิจัย นอกจากนั้นยังเฝ้าระวังความรู้ไปต่อยอดพัฒนาไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวภายใต้การจัดการของคนในชุมชนอย่างเป็นระบบที่ประกอบด้วยกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โปรแกรมและรูปแบบการท่องเที่ยว กฎระเบียบข้อบังคับการท่องเที่ยวของชุมชน คณะกรรมการด้านการท่องเที่ยว การบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน เน้นการกระจายรายได้ และผลประโยชน์ที่ลงสู่ชุมชนอย่างสมบูรณ์

ลีลิก ฤทธิเนติกุล (2549: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้ทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านห้วยน้ำริน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ พบว่า ชุมชน ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ ประชากร การศึกษา ระบบการผลิต ปฏิทินการเกษตรในรอบปี องค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิม รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณีของชาวเผ่าม้ง และความรู้ ความเข้าใจของผู้คนในชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับการศึกษาภูมิปัญญาชนเผ่าม้ง ได้ทำการศึกษานิทาน คนตรี (แคน) บทเพลง สุภาษิต และพืชสมุนไพรของชนเผ่าม้ง เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมด กำหนดรูปแบบ โปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในด้านการพัฒนาคน องค์การนั้น ชาวบ้านได้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดการท่องเที่ยว โดยได้รวมกลุ่มกันขึ้น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านและบ้านพัก Home stay 2) กลุ่มสวนพฤกษศาสตร์ชุมชน 3) กลุ่มผลิตหัตถกรรมจากเครื่องเงิน และ 4) กลุ่มผลิตหัตถกรรมจากวัสดุธรรมชาติ ซึ่งทั้ง 4 กลุ่ม ที่

เกิดการรวมตัวกันนั้นก็ได้มีการพูดคุยในเรื่องของการจัดการโครงสร้างของกลุ่มการบริหารจัดการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ เพื่อให้เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งยังได้มีการพัฒนาศักยภาพของคน ในแต่ละกลุ่ม เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถในการในแต่ละด้าน ตามกลุ่มที่สนใจ โดยได้รับการส่งเสริม ฝีมือแรงงานจากกรมการพัฒนาชุมชน และศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา จ.เชียงใหม่ ในการเข้ามาอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมกับชาวบ้าน

ลีสึก ฤทธิเนติกุล (2549: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้ทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนชาวม้งบ้านคอยปูย จ.เชียงใหม่ พบว่าชุมชนได้ร่วมกันศึกษาสถานภาพหรือบริบทของชุมชนทำให้ทราบข้อมูล ประวัติศาสตร์ ทุนเดิมตลอดจนข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้อาวุโส และจัดเวที ชาวบ้านเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น อีกกิจกรรมที่สำคัญคือศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการศึกษาก็ทำให้ทราบว่าในชุมชนมีพืชสมุนไพรที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับประเพณี ความเชื่อและวิธีการดำรงชีวิตของชุมชนตลอดจนได้รู้พื้นภูมิปัญญาด้านต่างๆ ของชุมชน รวมทั้ง ศึกษาถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตของชนเผ่าม้ง ตลอดจนก่อให้เกิด ความร่วมมือกันซึ่งวัด ได้จากการร่วมกันทำระเบียบชุมชน หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนและพฤติกรรมการเข้าร่วม กิจกรรมของชุมชนมากขึ้น ผลที่ได้ตามมาจากวิจัยอีกสิ่งหนึ่งคือมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมชน บ้านคอยปูยอย่างสม่ำเสมอ โดยที่การจัดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวนั้นมีทั้งกลุ่มที่เดินทางเข้าไป ท่องเที่ยวเองและกลุ่มนักท่องเที่ยวไปกับบริษัททัวร์ยังไม่มีรูปแบบการจัดการที่เป็นเครือข่าย โดยตรง คงมีแต่องค์กรเครือข่ายภายในชุมชนเท่านั้นที่หันมาจัดองค์กรเครือข่ายโดยมีประชาคม ชาวบ้านเป็นผู้ประสาน

ปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ ปัญหาบุคคล บุคคลบางคนมีทั้งกำลัง มั่นสมองและกำลังทรัพย์แต่ไม่ค่อยได้ความร่วมมือกับกิจกรรมส่วนร่วมมากนัก ปัญหากลุ่ม คน บางกลุ่มที่อพยพเข้ามาซื้อบ้านและทำมาหากินในเมืองชุมชนจึงขาดการสนับสนุนจากกลุ่มคน ดังกล่าว ปัญหาระดับชุมชนเป็นปัญหาที่ชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม จึง ยากที่จะพัฒนาให้เกิดเอกลักษณ์ความเป็นชุมชนบ้านคอยปูยอย่างเช่นในอดีต ปัญหาด้านนโยบาย คือข้อจำกัดที่ชุมชนบ้านคอยปูยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้ศึกษาและดำเนินงานเพื่อ กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาเชิงนิเวศ พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการให้บริการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ คือ การขาดมัลติเพล็กซ์ที่มีความรู้เฉพาะ ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวก็ขาดความรู้ความเข้าใจ ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวทั้งในแง่ของการรักษาความสะอาด

ในขณะที่ท้องเที่ยว การส่งเสียงดังในแหล่งธรรมชาติ และการไม่เข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการท้องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างมาก

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันดำรงราชานุภาพ (2541) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการและการจัดการท้องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และ สภาตำบล (สต.) ผลการศึกษาพบว่า ทั้ง อบต. และ สต. มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดในการบริหารจัดการด้านการท้องเที่ยวหลายประการ และที่สำคัญได้แก่ข้อจำกัดด้านงบประมาณด้านบุคลากร ด้านการประสานงาน ขอบเขตอำนาจหน้าที่ การออกกฎหมายและข้อบังคับ ตลอดจนจนปัญหาความขัดแย้ง ทั้งภายในและภายนอกองค์กรทั้งสอง แนวทางการบริหารจัดการด้านการท้องเที่ยวในอนาคตนั้นเสนอไว้ว่าควรผนึกการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยอาศัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนา ทั้งนี้ จะต้องมีการผสมผสานเข้าด้วยกันระหว่างพื้นที่กับการปฏิบัติการของหน่วยงานในระดับต่างๆ รวมทั้งภาคเอกชน โดยภาครัฐจะต้องกระจายอำนาจและบทบาทการบริหารจัดการให้แก่องค์กรระดับท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้มากยิ่งขึ้นด้วย

พจนา สงวนศรี (2541) ได้ศึกษาการจัดการท้องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่าองค์กรชาวบ้านและองค์กรชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ได้เผยแพร่และพัฒนาได้มากมีการกระจายรายได้สู่ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกในการจัดการอาหาร ที่พัก และผู้นำทาง รวมทั้งรายได้เข้ากองทุนหมู่บ้านจากการบริจาคของผู้เข้าร่วมโครงการ สื่อมวลชน ให้ความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ทุกครั้ง

กังดาล ภูสิงหา (2542) ได้ศึกษาการเสริมบทบาทของ อบต. ในการพัฒนาแหล่งท้องเที่ยวกรณีศึกษา อบต.บ้านเป็ด กับบึงหนองโคตร อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัญหาทั้งหมดของ อบต. ในการพัฒนาแหล่งท้องเที่ยวทั้งก่อนและหลังกิจกรรมแทรกแซง ไม่มีความแตกต่างปัญหาที่สำคัญเป็นปัญหาด้านการขาดความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท้องเที่ยว ขาดการบริหารจัดการแหล่งท้องเที่ยว และ อบต. ขาดความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาแหล่งท้องเที่ยว ส่วนผลจากการศึกษาบทบาทของ อบต. ในการพัฒนาแหล่งท้องเที่ยว และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการตามบทบาทของอบต. ในการพัฒนาแหล่งท้องเที่ยวเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับที่ยังไม่เป็นที่พอใจ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมแทรกแซง คือสมาชิกอบต. มีความพยายามที่จะแสดงบทบาทของตนในการพัฒนาแหล่งท้องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น และประชาชนมีความพึงพอใจต่อแหล่งท้องเที่ยวบึงหนองโคตรมากยิ่งขึ้น สมาชิก อบต. ได้รับทราบแนวทางที่จะเสริมบทบาทต่อการปฏิบัติงานในการพัฒนาแหล่งท้องเที่ยวมากขึ้นกว่าเดิม

กฤษฎา ยะการ (2543) ได้ทำการศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ พบว่า (1) ประชาชนตำบลแม่ทรายมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก (2) ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน (3) ประชาชนคาดหวังว่าได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน (4) ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน (5) ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน

ยศ สันตสมบัติ และคณะ (2544) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร พบว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและสังคมชุมชนท้องถิ่นยุคใหม่ที่ลื่นไหลไปตามกระแสการพัฒนาแบบโลกาภิวัตน์ที่ไม่ยั่งยืน และฟื้นฟูธรรมชาติมีผลกระทบอย่างรวดเร็วและรุนแรงต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม และการสูญเสียทรัพยากรชีวภาพ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาที่จะสามารถนำพาชุมชนให้รอดพ้นจากผลกระทบดังกล่าว หันกลับไปสู่วิถีชีวิตแบบเดิมแต่ในมิติใหม่ที่จะทำให้ครอบครัวอบอุ่นชุมชนเข้มแข็ง และร่วมแรงกันพัฒนาให้สังคมท้องถิ่นมีความก้าวหน้าและสันติภาพยั่งยืน

ประภาส อินทนปสาธน์ (2546) ได้ศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วม กรณีหมู่บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การจัดองค์กรชาวบ้าน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้าง ด้านผู้นำ ด้านเป้าหมายร่วม ด้านกิจกรรมร่วมกัน การประสานงานและการสื่อสาร และการติดตามประเมินผล พบว่า ในภาพรวมทั้ง 6 ด้าน ระดับค่าเฉลี่ยของสมาชิกอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านกิจกรรมร่วมกัน ด้านการประสานงานและการสื่อสาร ด้านโครงสร้าง ด้านเป้าหมายร่วมกัน ด้านผู้นำและด้านการติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมของชาวบ้านโคกโก่งใน 4 ด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับมีส่วนร่วมมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ และร่วมวางแผน ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวใน 6 ด้าน พบว่า ภาพรวมพึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความพึงพอใจด้านวัฒนธรรมและวิถีชุมชนมากที่สุด ด้านกิจกรรมที่เตรียมให้นักท่องเที่ยว และด้านความพอใจโดยรวม ส่วน 3 ด้านที่เหลืออยู่ในระดับพอใจปานกลาง คือ ด้านการต้อนรับและบริการ ด้านความปลอดภัย และด้านสถานที่ สำหรับปัญหาและอุปสรรค ด้านความปลอดภัยที่รู้สึกจากนักท่องเที่ยว เรื่องแสงสว่าง การจัดเวรยามในการดูแลความเรียบร้อย สำหรับแนวทางพัฒนาในด้านการจัดองค์กรชาวบ้านในเรื่องการพัฒนาความเข้าใจ

ให้เห็นความสำคัญ การติดตามประเมินผล ขณะที่ด้านการมีส่วนร่วมควรพัฒนาและให้ความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวางแผน และจากนักท่องเที่ยวควรมีการพัฒนาเพิ่มความพึงพอใจด้านสถานที่พักและหมู่บ้าน ด้านการต้อนรับและบริการและด้านความปลอดภัยในการทำท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบทกับภาคการเกษตรในชนบท การท่องเที่ยวสามารถเสริมรายได้ภาคเกษตรนำผลผลิตการเกษตรที่มีอยู่หรือสินค้าท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เด่นในชุมชนมาเชื่อมกับการท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตรที่มีในท้องถิ่น หรือเชื่อมโยงผลผลิตการเกษตรจากท้องถิ่นนำไปสู่เมืองโดยอาศัยการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนภาคเกษตรของชาวชนบทในด้านการท่องเที่ยว